

Körbekerülő megpróbáltatás a „Mi az ember?” LÉT-kérdésében

„Főnixmadár
Újjászületnem
könnyű: az árnyékom is
elhamvad olykor.”

Demény Péter (alias Ivan Karamazov)¹

A – nem a kísérlet, hanem a megpróbáltatás értelmében vett – filozófiai próbálkozás azt vizsgálja ontológiailag és egzisztenciálisan is meg, hogy milyen és mekkora súlya van valójában a „Mi az ember?” kérdésének. Ebben pedig egy Kanttal és Heideggerrel lefolytatott lényegi kérdező párbeszéd során arra következtetésre jut, hogy a „Mi az ember?” kérdésre nem lehet – és nem is „szabad” – tárgyilag és információszerűen megtöltött, meghatározás-típusú „válaszokat” adni. Hanem a kérdés valódi súlyának és amplitúdójának az igazán *meg-felelő* – tehát *nem* válasz, hanem – *felelet*, csak úgy szólhat hitelesen és megnyitón, hogy: Az ember pontosan az a sajátos létező aki saját magát, a létezőket és a közepettük lefolytatott, lefolytatandó mindenkori saját létét, saját magát meg a „többi” ember számára is kérdésesen – azaz: önmagára a világon át kérdezve – *történéssé* teszi. Így azonban az is bebizonyosodik, hogy *a Lét – emberi!* – *értelemkérdése valamint a „Mi az ember?” – persze ugyancsak emberi, létmódszerű – lehetőségkérdése, úgy a holdudvaraik-láthatáraik, akárcsak az amplitúdójuk meg a radikalitásuk (mélységük-gyökerességük) tekintetében is: voltaképpen egybeesnek.*

A filozofálás lényegével és értelmeivel kapcsolatos nagyon is élénk és aktuális – azaz: *actus*-ban tartandó – bár a XVIII. század végén lefolytatott morfondírozásai során, Immanuel Kant arra a következtetésre jutott, hogy ún. *cosmopolitico* és *emineti* értelemben is, filozófia valójában csakis „az emberiség végcéljaival” való tagolt és kimondott kapcsolatában állhat hitelesen bele a maga értelmeibe-értelmességébe. Az sem lényegtelen, hogy ugyanaz a Kant eme végcélokat éppen hogy olyan *alapkérdésekben* ill., olyan *alapkérdésekként* fogalmazta meg, amelyek nemcsak a súlyuk s hatalmasságuk okán, hanem vég-kérdés-mivoltuk miatt is kitüntetettek. Tudjuk, úgy hangzanak: „Mit tudhatok?”; „Mit kell tennem?” és „Mit remélhetek?”.

Az is igaz, hogy maga Kant az ezekkel a kérdésekkel való bajlódást egyfajta „ágazatokhoz” csatolja. Amelyeknek nem mindegyikéről eleve világos, hogy valóban, s főképpen miként kapcsolódnak a filozófiához magához? Hiszen arra a kérdésre, hogy „Mit remélhetek?”, Kant szerint a vallás, és nem a filozófia hívatott – legalábbis látszólag – „válaszolni”... (Persze, vég-kérdésről van valójában itt is szó, tehát arról, hogy mielőtt „meghallgatnánk” s elfogadnánk a valásnak a reá „adott” mindenféle reményhozó válasza- it, előbb filozófiailag kell felülvizsgálni, hogy, végtére ill., valójában... Mi is a vallás maga?)

Recte: a végkérdések csak azért „végső”-kérdések mert egyfelől el kell jutni hozzájuk – azaz fel kell törnünk és ki kell építenünk a hozzájuk elvezető utat – de, másfelől, azért is, mert rajtuk, a horizontjaikon és holdudvaraikon... *túl-haladni*... nemigen tudunk. Nem tudunk, mondjuk, azon a kérdésen túl-ismerni, és túltudni, hogy: „Mit tudhatok?” Hiszen – a dolgok közepén – mégiscsak éppen általa-belőle ismerünk, tudunk és tudhatunk „mindent” vagy bármit is. Ideértve azt is amit éppen nem tudunk (vagy nem is „tudhatunk”).

Az emberiségnek az eme vég-kérdéseibe öntött vég-céljairól való elemző és útépítő meditációi közepette azonban ugyanaz a Kant arra a belátásra, illetve következtetésre érkezik, hogy a közöttük levő kapcsolat, azoknak az *egymáshoz küldése és egymáshoz tartozása* mégiscsak túlvisz, pontosabban csak *továbbküld* – belőlük! – rajtuk. Hogy tehát az emberiség végcéljai valójában mindegyre egy *újabb* – de pontosan *a legfőbb* – (vég)kérdésbe küldenek és futnak egybe. Ez a kérdés, minden végcél legvégsőbbike, minden vég-kérdés legvégsőbbike (és legelrejtettebbike) úgy hangzik mindegyre újra fel, hogy: „Mi az ember?” Még akkor is, ha, igen problematikusán, de az evvel a kérdéssel való „foglakozást”, maga Kant, egy újabb „diszciplínára”, az ún. „antropológiára” bízta. S amelyet, ráadásul, saját magának – bármennyire is tartotta volt személyre szóló szellemi feladatnak a dolgot – már nem maradt ideje-ereje kérdezni ill., „kidolgozni”.²

Ettől függetlenül a „Mi az ember?” legfőbb végkérdésében ill., az ember(iség) filozófiai / egzisztenciális végcéljában, Kant nem csupán saját maga, illetve a rákövetkező (filozófus)generációk számára fogalmazott meg valami tanácsos dolgot meg valami fontos vagy éppen lényeges feladatot, hanem – ezzel együtt, de sokkal inkább – egy olyan vonatkozást hozott a felszínre, amely a filozófia számára – bár rejteten és akár mögöttes- vagy éppen másodlagosként értett-kezelt módon – de valójában mindig is *eredendő* volt és az is maradt. Úgy a lényegére akárcsak a mindenkori eredeteire és értelmeire való tekintettel. Ezt, bár fáradtságos, a preszókratikusoktól fogva egészen Husserlig, Heideggerig vagy Gadamerig nem „nehéz” történelmileg is felmutatni vagy szemléltetni.

Egy effajta feladatra ezért itt nem is vállalkozunk. Most ugyanis bennünket sokkal inkább az érdekel, hogy, egyfelől, mit is jelent filozófiailag – vagyis számunkra emberek számára, illetve egyáltalán az ember-mivoltunk, emberlétünk számára – az a kérdés, hogy „Mi az ember?”, és, másfelől, hogy – ehhez mérten – milyen állapotban találjuk mi manapság (is) ezt a kérdést? Vagyis mi magunkat.

Az embert persze mindegyre „foglalkoztatja”... az ember. Ha akarja, ha nem, ha „kimondottan” kérdezi is, vagy ha nem. És ez a „Mi az ember?” kérdé-

sével a legnagyobb baj meg a legnagyobb nehézség is. Hiszen, egyfelől, az ember mindig is megmutatja, „megmondja” magáról, hogy kicsoda-micsoda, és azt is, hogy ebben a maga-megmutatásban hogyan is értelmezi-érvényesíti önmagát, másfelől pedig ezt állandóan úgy, illetve olyan „eleve” adott megértési, megértettségi szituáltságban teszi, amely egyben mindegyre *elfojtja* a saját magára való, de azért ugyan-csak mindegyre elkerülhetetlen, *kimondott* alap-kérdést. Hiszen, a „világa” mindenkor eleve tele van a reá adott vagy adandó-kívánatos mindenféle kész válasszal. Ezt teszik ugyanis a kétségkívül már az írásbeliség megjelenése előtt körvonalazódó mitológiák, a vallások, de az ún. embertudományok is. Értelmez-zék ezek a tudományok saját magukat akár „természet”- vagy „társadalomtudományokként”.

Mindezeknek ill., bármelyiküknek már a pusztta megléte is éppen azt bizonyítja, hogy valamilyen módon az emberhez, az ember-mivolthoz *hozzátartozik* önmagának a valamilyen – alapvetően történelmi – értelmezettsége és értettsége-elhelyezettsége is. Ez pedig elképzelhetetlen anélkül, hogy ne tartozna ugyanahhoz ugyanannak a „kérdzettsége”, tehát a valamiképpen kérdéssége is.

Amikor tehát Kant a „Mi az ember?” kérdését a filozófia legmagasabb és leglényegesebb kérdéseként kezeli, akkor ezzel ő – akárcsak minden lényegi gondolkodó és mindig – valójában nem tesz mást, mint KÉRDŐEN a felszínre hoz egy a filozófia s az ember lényegével kapcsolatos, alapvető – s persze ontológiai, azaz – lét-vonatkozást.

Az itteni meditáció azonban – és nyilván – a mi eddigi vizsgálódásainkhoz is kapcsolódik, egyfelől elmélyítve, másfelől azonban kiszélesítve azokat. Hiszen, legfőbb vonalaikban, ezek a megelőző vizsgálódások-kutatások a *titok* egzisztenciális ontologikumából kiindulva³, az emberi végesség – *a halál* – *ontológiai metafizikumán* keresztül⁴, az időiség tagolt (*a múlt, a jövő*)⁵ lét-karakterein átmenően, a *történetiség* s a *sza-badság* ontologikumának⁶ az irányában valamint az ezekhez kötődő s *a lehetőség ontológiája* révén megvizsgált *emberi betegségnek* a *létkérdéseit* taglalták⁷. Az „embernek” nevezett létező sajátos ontológiai azonos-sága, valamint mi magunk *lét-módjainak* a körvonalozott *tematizálása* értelmében.⁸

Ezek a meditációk olyan összefogó és/de továbbvi-vő irányba lendítenek most, amelynek a megfogalmazását tehát már Kant megadta: „*Mi az ember?*” Hatalmas kérdés amelynek a tematizálása bizonyára alapos megfontolást igényel. A legmegfontolandóbb persze nem *pusztán* valamilyen „megfelelőbb” „filozófiai antropológiának” a „kidolgozása” vagy a története s ennek a filiacióinak a felkutatása, vagy *pusztán* a mostani antropológiák felfedezéseinek a „filozófiai jelentőségeinek” kihangsúlyozása: HANEM AZ, HOGY

MIKÉPPEN TARTOZIK A „MI AZ EMBER?” KÉRDÉSE-KÉRDEZÉSE MAGÁHOZ AZ EMBERHEZ – ÉSPEDIG KIMONDOTTAN LÉT- ÉS *LÉT-MÓD-SZERŰEN* – HOZZÁ?!

A meditáció „végcélja” ezért nem lehet az embernek egyfajta „általános és /de hasznos információkkal teli” „definíciója”, sem pedig annak a leírása ahogyan az ember – egykoron vagy manapság –, „előfordul”. Hiszen, az embernek a mindenféle fogalmi „definíciója” azonnal a kérdés és a kérdezése által éppen felmerülő *lehetőségek* horizontjait porlasztja, azoknak a végük-nélküli létállapotoknak a leírása pedig ahogyan az ember létezett és létezik, semmiféle eligazítást nem nyújthat a „Mi az ember?” kérdés-szerűségének az ontológiai lényegiségére vonatkozólag. Mert az/ez a kérdés valójában, egyrészt történetileg létszerűen mindig *együttidőiesít*, másrészt pedig *megnyit*.

Nos, éppen ebben jelenthet mérföldkövet szerintem most is egy Heideggerrel (újra)kezdemenyezett dialógus. Hiszen ő egyfelől éppen és egyáltalán az EMBER „fogalmát” problematizálja – radikálisan és pontosan a *Dasein*, az *Itt-Lét* nevében-szavában –, másfelől pedig ezt olyan történelmi tisztánlátásra-jutással teszi, hogy végül is „sorsszerűen” „meghaladhatatlannak” vagy lerázhatatlannak találja azt⁹... Úgy és abban, hogy kimutatja: valójában az ember az, aki Önmaga számára mindegyre és létszerűen *olyan* „probléma”... amelynek a végig- a végéig-gondolásától ő, ugyancsak mindegyre és létszerűen... *menekül* ill., *elfordul*...

Ehhez, mint jeleztük, kimutathatónak kell lennie – mint ahogy ki is mutatható! – hogy a „Mi az ember?” kérdése, nem csupán Kantnak egy „nagyszerű felvetése”, hanem *olyan*, amelyben ő egy lényegi vonatkozást hozott a felszínre, amely ott bujkál nem csak a „mindenkor” *újraszületésre hozott* filozófia erőfeszítéseinek a gyökereiben és alapjaiban, hanem voltaképpen mindegyik *létmódban* amelyben és amellyel a történelmi ember *van*.

De, fogjunk bele és kérdezzük ismét újra, hogy valójában *kinek a kérdése* a „Mi az ember?” kérdése, és, hogy vajon érti, értjük-e ezt a kérdést – annak az amplitúdóját és a mélységet – akkor, amikor rá szétös „tárgyi” válasz(oka)t keres(ünk), kutat(unk) vagy „ad(unk)”?

Persze, akárcsak minden kérdés, ez „is” *emberi kérdés!* Mi ugyanis nem ismerünk nem-emberi kérdéseket. Nem is tudhatunk tehát róluk, mert – ha valamilyen csoda révén a tudásunkra is jutna ilyesmi – az azonnal a miénk, azaz emberivé válna.

A „Mi az ember?” kérdése azonban az, illetve olyan kérdés, amelyben az ember – mi magunk – önmagára-önmagunkra kérdez/kérdezzük. Még pontosabban: önmagunkra kérdezzük önmagunk világával.

Az ember számára a kérdés persze *létmód* s nem egy véletlen állapot, amelybe ő néha-néha, alkalom-

szerűen és esetlegesen belecsöppen. A „Mi az ember?” kérdése azonban – eredeteire-forrásaira való tekintettel – nem jelenthet mást, mint az ember ön-problematikusságának a mindenkori ön-megnyitását. Hiszen, egyáltalán, minden kérdés megnyitás, és pedig a kérdezettnek – meg persze a kérdezőnek – a problematikusságára való tekintettel lefolytatott megnyitása. Mert kérdezni csak az kérdez, aki maga is kérdéses s csak ezáltal válhat számára valami... kérdésessé. Úgyhogy csak ő tudja a kérdéseit akár elfojtani vagy félrevinni, stb.

Csakhogy a kérdezést mi emberek – már a hagyományaink alapján is – a kérdés és a válasz „logikájában” műveljük. Az időzjel arra akarja persze felhívni a figyelmet, hogy éppen a kérdésnek nincsen valóságos logikája, bárhány „helyességi”, „szabályfelfedő” kísérlet lett-volt-van az ilyesmire. Gadamer szavai – melyek szerint nincsen módszer amely „megtaníthatna kérdezni” – különös mélységekbe küldenek...

Ha tehát kérdés van – mondja a hagyományadta ember – akkor a válasz is követeltetik. Valahogy úgy formáztattunk a saját hagyományainkban, hogy nem tudunk-akarunk – lehetőleg mihamarabbi és talán bármilyen – válaszok nélkül megmaradni. Meg persze úgy is, hogy – ugyancsak a hagyományainkkal – mintegy előre találjuk a valójában ill., hitelesen és súllyal akár még *újra-kérdezetlen*... „kérdésekre” adandó válaszokat. Hogy tehát már ne is kérdezzük igazán a kényelmentlen, a nehéz, a súlyos kérdéseket.

Ez persze különös élel vonatkozik a „Mi az ember?” kérdésre is! Valahogy mindig, mindenkor és mindenhol „tudjuk”, illetve eleve megkapjuk rá a választ. Pontosabban: annak a mindenkori pótlékait. A ókori görögök is tudták, hogy akik nem-görögül beszélnek, hát nem igazán emberek, hanem *barbaros*-ok. Meg, hogy a rabszolga csak beszélő szerszám. A keresztény is jól tudja, hogy a más-hívó valójában hitetlen. A mohamedán pedig megfordítva, de ugyancsak. Meg – közösen – azt is tudják, hogy az isten-nélküli (*a-theos*) sem tartható igazában embernek... Meg, hogy a mindenféle *ilyenek* – össze és vissza – csakis az ellensége(in)k lehetnek...

Az olyan kutatások pedig mint az antropológiaiak voltaképpen csak kiszélesítik és színezetik az embernek a voltaképpeni *ön-nem-tudásával*, önelvétésével kapcsolatos horizontjait. Amelyeket a posztmodern manapság egymással egyenértékű egymás mellett való el-beszélések gyanánt szentesít. A patriarchizmus is tudja, hogy embernek valójában a férfi számított, a „szélesebb látókörűek” pedig azt tudják, hogy az ember... egyenlő: nő plusz férfi ill., megfordítva... (Az ún. „shemale” persze már nem ide tartozik...) És így tovább!¹⁰

Az ember tehát amikor magát magáról, a maga mi-voltáról kérdezi..., valahogy, már eleve, tudja is a vá-

laszt. Mert az saját maga által meg van „adva”, ki van készítve neki. De mi más jelent az ilyesmi, mint azt, hogy az ember eleve álkérdésekben és álkérdésekkel kérdezi és „határozza meg” mindegyre önmagát?! Hiszen a kérdés, amelyre valójában már eleve megvan, elő van készítve a válasz, bizonyára álkérdés. Az antropológia pedig – bár maga is emberi létmód – többnyire és valójában azt kérdezi-kutatja, hogy *Hogyan?* van, illetve fordul elő az ember szertesztét.

Az álkérdés itt az „igazi”, a hiteles-súlyos kérdésnek a *meghatározásszerű* válaszaiban való elfojtása, lehatárolása, felhígítása, súlytalanítása. Hiszen, valójában, a fent emlegetett válaszok – pontosabban: látszólagos meghatározások – maguk is voltaképpen a „Mi az ember? kérdésemből fakadnak. Csakhogy, a kérdésre való tekintettel: *értetlenül*. Azt is mondhatjuk, hogy az ember, az emberiség története a „Mi az ember?” kérdésének az – ugyan kikerülhetetlen, de – értetlenül maradt és *ekképpen* átadott-hagyományozott kérdésének (*recte*: megválaszolásának) a története. Úgyhogy magát a kérdést nem is szélesíteni vagy összpontosítani kell. hanem *megérteni!* A kérdéséstől ugyanis úgysem „szabadíthatjuk” magunkat valójában „fel”.

A halandó – s mint ilyen, történeti – ember ugyanis mindegyre és önmaga számára „problematikus”, „problematizáló”, tehát kérdéses-kérdező létező. Csak így lehet ő a többi létezők közepette *létre-hozó* és/illetve világgépítő létező. Sem önmaga sem pedig a többi létező számára sem „mindegy” ezért, hogy miképpen „határozza” meg, helyezi el közepettük az ember önmagát. Egyáltalán nem mindegy, mondjuk a „környezetünk” számára, hogy az ember a szerves meg a szervetlen természet felhatalmazott „uraként” érti és érvényesíti-e saját magát. És persze, történelmileg-perspektivikusan, az ilyesmi az emberre magára is visszaüt.

De, vajon tudunk-e – pontosabban: „szabad-e” nekünk – a „Mi az ember?” lét- meg önfelnyitó kérdésére-kérdésünkre, meghatározás-, illetve megoldásszerű válaszokat „adni”? Miközben épp az antropológiától tudunk az emberi létezés elképesztő (néha csodálatos, gyakran pedig megütköztető) sokféleségéről? Nem vétjük-e eleve el az ilyesmivel a kérdést magát? Pontosabban: annak e létsúlyát? Meg persze mi magunkat is?

A létsúlyú kérdésekre úgysem elegendők a „megoldásnak” tetsző ún. információkat szolgáltató „válaszok”. Ahogy többször utaltam is erre, „gyakorlatilag” nemigen tudunk a „Mi az ember?” kérdésére nem záró, nem beszűkítő és/de igazán fenntartható „tartalmi” válaszokat adni... Ezért valójában a lét-súlyú kérdéseknek megfelelő válaszokat úgy is kell hívnunk, hogy: *felelet!* Amely tehát *meg-felel* a kérdés lényegi, állandóan tematizálendő *kihívásainak*.

A „Mi az ember?” – emberi! – kérdésének tehát *meg kell felelni*. Hiszen a kérdésben az ember maga, önön ontológiai specifikumát kérdezi és/de már érvényesíti is! Mert az ember – a mindenkori élő halandó ember – ontológiai specifikumának éppen a lényegi vonatkozása, hogy kérdéses, tehát kérdező... tehát, hogy önmaga számára is folytonos „probléma”... A „Mi az ember?” kérdése pedig pontosan ezt az erendő meg lerázhatatlan létsajátosságserű, tehát létsúlyú vonatkozást hozza – ugyancsak lét- és kihívásszerűen! – a felszínre. Amelyet persze nemcsak Kanttal vagy Kant óta, hanem amióta és ameddig az ember van, kimondottan vagy kimondatlanul, de létmódszerűen és állandóan – értetlenül – kérdeznek/kérdezzük. És „meg is válaszolunk”, meg is „oldunk”...

Az értetlenség legmélyén épp a kérdés – meg a kérdés – létsúlyának a meg-nem-értése húzódik. Annak a meg-nem-értése, hogy tehát *épp általa, miatta és e révén... ember az ember!* Tehát vagyunk a többi létező, a világunk-világaink közepette *létre-hozó* mi magunk.

Úgyhogy a „Mi az ember?” emberi kérdésének, annak a sajátosságainak, súlyának és mindenkori kihívásainak a legmegfelelőbb *felelete* úgy hangzik és hangozhat csupán, hogy: Az ember pontosan az a sajátos létező, aki saját magát, a létezőket és a közepettük lefolytatott, lefolytatandó mindenkori létét, saját maga meg a „többi” ember számára is kérdésesen – azaz: (kölcönösen) önmagára kérdezve – *történésé* teszi.

A megfelelő felelet tehát nem a kérdés – szükségképpen beszűkítő – „megválaszolás” hanem „csak” annak az újra- és újra felmerítő és/de nyitottan hagyott, kimondott, tehát létmódszerű, újra-kérdezése. Ez persze éppenhogy nem „kis” vagy „kevés” dolog, hanem, akárcsak önmagunk elérése, pontosan a legnehezebb.

Nélküle azonban...?

Ha tehát alaposabban belegondolunk, akkor rájöhetünk, megtudhatjuk, hogy valójában a „Mi az ember?” kérdése, annak a megpróbáltatása, minden egyes új, megszülető emberrel és/vagy generációval – mindenkor történelmileg aktuálisan, de – újra megszületik. És, valamiképpen, de szükségszerűen, meg is „válaszoltatik”. Ha nem mással, hát a már előre kész, hagyományadta, pótlék-„válaszokkal”... Amelyekkel tehát a kérdés folyamatosan ál-kérdéssé tétetik. Az ember ugyanis nem pusztán – akárcsak minden, ami él – véges (életű), hanem: *halandó*.¹¹ Belátottan vagy nem, de ezért bír számára-számunkra az élet súllyal és téttel is. A „halhatatlanoknak” az élet súlytalan. Valójában nem veszélyezteteti, nem fenyegetheti „azt” semmi

és semmikor. A többi élő számára pedig az élet természeti – majd/vagy az ember által képzett – feltételek és lehetőségek által körvonalazott, változó, mozgózajló adottság. Születik, növekedik, változik-fejlődik, majd kimúl. Vagy kihal. De *nem történik!*

Csak a halandók számára bír az élet(ük) történetű súllyal, nehézséggel meg persze téttel is. Ezért tekintenek a halandók a többi létezőre, a többi halandóra, önmagukra, a világukra stb. éppenhogy – kihasználható vagy fenyegető – *lehetőségek*¹² gyanánt. Azaz kérdezőkként megnyitón vagy... elzárón. És pontosan ezért jelenti ill., egyenesen képezi a kérdés *az emberi szabadság lényegét*¹³ is. Mindenkor – és mindenhol – sajátosan tagolódva. Vagyis történetileg és történelemképzőn. A maga sajátos – hiteles, meg-felelő vagy éppen félresikló – létmódjaiban és létmódjaival.

A megismerés, a tudományok, a művészetek, a technika megvalósításai, a vallások, az intézmények kialakítása és megváltoztatása-tökéletesítése, maga a filozófia stb. mind egy szálalig emberi létmódok, amelyekkel a halandó s emiatt kérdéses-kérdező történeti ember a saját létsúlyainak a – megkönnyítő vagy éppen megnehezítő – felvállalásai gyanánt épít ki és folytat. Eképpen, pl. a tudományok, a tudományos igazságok keresése-kutatása egyáltalán nem holmi kíváncsisgó megfigyelések, kísérletek meg elméletek egyre szélesedő, tökélesedő halmazai, hanem *emberi létmódok*. Amelyeket az emberiség a maga tudósoknak – tudós embereknek – hívott tisztviselői által-révén művel és fejleszt mindenkor ki. Hiszen az ún. természettudományok művelése révén mi emberek valójában mi magunkat helyezük el a természet, a világegyetem stb. közepette. Éspedig pontosan *a lehetőségekre* való tekintettel.¹⁴ Úgyhogy – a persze „relatív” és történeti – igazságot sem azért szeretjük jobban, mert az szebb vagy magasabb-emelkedeteb... mint a hamis, hanem mert csakis az igazságok azok, amelyek révén, és amelyek alapján mi emberek a mi magunk (hitelesebb) létehetőségeit tárhatjuk fel és körvonalazhatjuk. A dolgok veszélyeivel együtt. Az ember- a társadalomtudományokkal kapcsolatosan is természetesen ugyanez a helyzet.

Úgyhogy a tudományok eredendő és végső megalapozása – akárcsak (az elégséges indoklás elvén nyugtalankodó) minden megalapozás – nem jelenthet mást, mint annak a tisztázását, hogy egyáltalán *Miért?*, *Miből eredően?* művelünk mi emberek olyasmiket, amiket (történetileg szerzteágzó) tudományoknak hívunk?! A művészetekkel, a technikával, a vallásokkal, az emberi kapcsolatok intézményeivel és formáival is nyilván ugyanez a helyzet.

Az erre a kérdéskötegre az eddigi meditációim és kutatásaim alapján adott válaszom nagyvonalakban úgy szól és szól: Azért, mert halandók vagyunk. És

mert innen eredően – meg ennek köszönhetően! – vagyunk mi valójában mindenkor végesek. Nem pedig körvonalatlanul el- és szétterült végük-nélküliek vagy bárgyú „mindent-tudók”... Hiszen a mindentudóval is hasonló – lenne! – a „helyzet” mint a halhatatlannal. Mert „mindentudó” csak „az” lehet ami/aki *megismerés nélkül* tud. A megismerés fáradalmaira és veszélyeire ugyanis csak az kényszerül, aki *nem* tud mindent. Pontosabban: mindig nem tud valamit... amit tudni lenne szüksége. Úgyhogy kérdez meg kutat. És ennek az ő számára, ráadásul, még létsúlya is van. Emiatt azután, akkor amikor valamit fáradalmasan-veszélyesen ő végre megtud, akkor ezzel együtt azt is megtudja szükségképpen, hogy... TUD. Evvel szemben a „mindentudó” tudhat ugyan és esetleg mindent... kivéve azonban azt, hogy... egyáltalán... tud. A tudás tudásához ugyanis csakis a nem-tudás tudásán át – *recte*: a kérdésés-ségen, a kérdésen és annak a kimondott kérdésésen át – vezet a kacskaringós, veszedelmes és többnyire csodálatos, meghökkentő vagy megütköztető út! Ezzel szemben, a „mindent-tudónál” *bárgyúbb izé*-t nemigen lehetne elképzelni.¹⁵

A mostani elmélekdedések azonban egy újabb és ugyancsak eredendő, valamint megalapozó vonatkozást hoztak a felszínre. Azt tehát, hogy annak a kihívó kérdésnek, hogy valójában *Miért?* is művelünk, saját létmódjaink gyanánt, mi emberek – mint sajátos létezők – olyasmiket, amiket (szerteágzó) tudományoknak, művészeteknek, technikáknak, vallásoknak, az emberi kapcsolatok intézményeinek és formáinak stb. hívunk, a kérdés súlyának és amplitúdójának a valóban meg-felelő felelete voltaképpen már úgy szól, hogy: Azért mert, az ember pontosan az a sajátos létező aki saját magát, a létezőket és a közepettük lefolytatott, lefolytatandó mindenkori létét-életét, saját maga meg a „többi” ember meg létező számára és illetőleg is kérdésesen – azaz: önmagára a világon át kérdezve – létmódszerűen *történéssé* teszi. Ez tehát immár *a lét értelmére* lendülő – s persze többnyire és mindegyre elfeledett... de a gondolkodók által néha-néha mégiscsak újrászületésre hozott – lényegi kérdésnek is a legmegfelelőbb *felelete*. Hiszen a „*Miért?*” eme kérdése *el-sősorban* éppen hogy nem ok-kutató vagy valaminek a mire-valóságára utaló-vonatkozó... hanem pontosan megalapozó ill., az alapok, a gyökerek s az eredetek után kutató *értelemkérdés*.¹⁶

Mert, kiderül, a Lét – emberi! – értelemkérdése és a „Mi az ember?” – persze ugyancsak emberi és értelemkutató meg értelemadó – létmód-szerűen tagolódo kérdésé, úgy a holdudvaraik-láthatáraik, akárcsak az amplitúdójuk meg a radikalitásuk (mélységük-gyökereességük) tekintetében: egybeesnek. Hiszen lét meg lét-értelem csak akkor és addig van –kérdésesen! –, amikor és ameddig van a magát, a maga kérdésés létező-

sét létmódszerűen érvényesítő-lefolytató (bármilyen) létező. A mi esetünkben tehát: ember.

Ekképpen bebizonyosodik persze az is, hogy a „Mi az ember?” – kimondott vagy kimondatlan – kérdése számunkra nem valami diszciplináris – és főként nem valamiféle „külsődleges” – kérdés, hanem éppen hogy eredendő, sajátos és megalapozó lét- és létmódszerű emberi-ontológiai vonatkozás. A kimondottan a meghalás értelmében vett halandósággal, az ebből eredő történetiséggel¹⁷ meg a történetiséget tagoló szabadsággal együtt. Vagyis: együttesen eredendően. *Recte*: kooriginálisan.

Olyan tehát amellyel – mi emberek – csak és csak is a *filozófia* által, a filozófia – értelmét megértett! – „művelése” során szembesülhetünk.¹⁸

Mint ahogy a *Motto* – persze költői, tehát gondolkodói párbeszédre hívó – pontossággal ezt ki is mondja: „Újjászületnem könnyű: az árnyékom is elhamvad olykor.”

Úgyhogy, most talán már többet tudunk – azaz jobban-hitelesebben értjük – az immár idézőjel nélkül kimondott/leírt *Mi az ember?* kérdését és annak a kérdésésének a súlyát, a tétjét és az általa megnyitott – és nyitva tartandó – lét-lehetőségeket is. Kudarccokat meg/vagy sikereket... ■ ■ ■

JEGYZETEK

- 1 A nagyszerű szöveget Demény Péter – alias Ivan Karamazov – Facebook oldaláról vettem át.
- 2 Ismeretes, hogy a „pragmatikus” szempontból felvázolt és kiadott Kant-antropológia valójában a hasonló címmel tartott egyetemi előadásainak a kevéssé fel- és átdolgozott változata, amelynek a publikálása már annak idején elég nagy csalódást okozott a megjelenésére várakozók számára.
- 3 Lásd: *Határ – Hallgatás – Titok – A zárság útjai a létben és a filozófiában*, „Komp-Press”, Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár, 1996, 318 o. ISBN 973 9766110 (Letölthető: https://www.researchgate.net/publication/273331704_Hatar_-_Hallgatas_-_Titok_-_A_zartsag_utjai_a_filozofiaban_es_a_letben) valamint: *Fenomenologia existentială a secretului – Încercare de filosofie aplicată*, Paralela '45, Pitești, 2001, 286 o. ISBN 973-593-376-5 (Letölthető francia nyelvű kivonat: https://www.researchgate.net/publication/288466489_Fenomenologia_existentiala_a_secretului_-_Incarcare_de_filosofie_aplicata)
- 4 Lásd: *Halandóan lakozik szabadságában az ember*, Pozsony, Kalligram, 2007, 321 o. ISBN 978-80-7149-977-0; (Letölthető: https://www.researchgate.net/publication/273329578_Halandoan_lakozik_szabadsagaban_az_ember); *KÉRDÉS-PONTOK a történelemhez, a halálhoz és a szabadsághoz*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca (Kolozsvár), 2008, 254 o. ISBN 978-973-610-817-4 (Letölthető: https://www.researchgate.net/publication/273330986_KERDES-PONTOK_a_tortenelemhez_a_halalhoz_es_a_szabadsaghoz) és *Death and History*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2015, 180 o. ISBN 9783659802379 (Letölthető kivonat: https://www.researchgate.net/publication/285592315_Death_and_History)

- 5 Uo. és *Filozófia és Itt-Lét – Tanulmányok*, Erdélyi Híradó, Kolozsvár, 1999, 156 o. ISBN 973-97099-6-6 (Letölthető: https://www.researchgate.net/publication/273332010_Filozofia_es_Itt-Let_-_Tanulmanyok)
- 6 Lásd: *Kérdő Jelezés – több-csendbeni alkalmazott filozófiai zajhaborítás a szabad(ság) kérdés(es)ben*, Kalligram, Pozsony, 2004, 216 o. ISBN 80-7149-672-3 (Letölthető: https://www.researchgate.net/publication/273329855_Kerdo_jelezesTobb-csendbeni_alkalmazott_filozofiai_zajhaboritas_a_szabadsag_kerdezeseben) valamint *EXISTENCE(s) – Short deep-forage Chapters*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2017, 249 o. ISBN: 978-3-659-39612-0 (Letölthető kivonat: https://www.researchgate.net/publication/317335627_EXISTENCEs_-_Short_deep-forage_Chapters_-)
- 7 Lásd: *A betegség – az élő létehetősége – Prolegoména az emberi betegség filozófiájához / Illness – A Possibility of the Living Being – Prolegomena to the Philosophy of Human Illness* (Kétnyelvű, magyar-angol kiadás). Kalligram, Pozsony, 2011, 204 o. ISBN 978-80-8101-499-4 (Letölthető: https://www.researchgate.net/publication/273330709_A_betegseg_az_elo_lethehetosege_-_Illness_a_Possibility_of_the_Living_Being)

- 8 A „tematizálás” és a vele kapcsolatos *téma* kifejezéseket egy általam kidolgozott és „kipróbált” horizontban használom. Eszerint a „tematizálással” kapcsolatosan egyáltalán nem a megvizsgálendő dolgoknak egy előre meghatározott körére, hanem sokkal inkább azoknak az *eredetükre* ill., filozófiai felvállalásuknak a nagyon is sajátos természetére gondolok. A tematizálás voltaképpen „intenciója” végeredményben az, hogy az immár megkerülhetetlenként feltörő témákkal-ügyekkel kapcsolatosan rá-szánja a filozófiát arra, hogy folyamatosan önmagát is aktualizálják, azaz valóban *actusban* levőkén érvényesítsék. Egy egzisztenciálisan meg-próbáló kihívásnak való mindenkor meg-*felelés* próbálkozásának az értelmében. Úgyhogy, a tematizáló kérdésés-„válasza” mindegyre az *emancipáció*. Egy kérdésnek a kimondott tematizálás értelmében való felvállalása ezáltal mindig is a *sürgősség* nyomatékára tesz szert. Mert benne valami olyasmiről van szó ami *reánk tartozik*, sőt, kikerülhetetlenül nyomaszt, ezért nem is lehet elhalasztani. A mi magunk lét-kihívásai. Csupán a tematizálás során nyílik meg a „téma”, és általa derül fény annak belső feszültségeire meg ezeknek a holdudvaraira is. Ebben persze mindig *újabb és újabb* témákhoz küldenek. Úgyhogy, „tematizálásnak” csakis az a meditáció számíthat, amely a maga nyomasztó „időszerűségével” egyetemben,

mindegyre visszahajlik, magának „a filozófiának” a valamelyik lényegi és központi momentumához, mégpedig oly módon, hogy annak a megvilágításához új vagy tagoltabb támpontokat is ad. A filozofálás „élő” történelmi jelenében, s így a jövőre való tekintettel is felvállalva azt. A tematizálást az jellemzi, tehát hogy az többnyire éppenhogy a filozófia belső automatizmusain túli, *de persze az aktualitást cseppet sem nélkülöző* kérdések tematizálása. (Itt a helye néhány régebbi etimológiai meditáció pontosságának. Természetesen a görög *théma* szóval-nével kapcsolatosan. Amelynek a jelentéshorizontjainak a középpontjában valójában az „elkészült”, a „letett” dolog áll. Csakhogy egyrészt úgy, hogy magába vonja-tartja elkészítésének a folyamatát stb. másrészt pedig úgy és abban az értelemben is, hogy csak így, elkészülve – a szél- és körvonalai, határaiba *péras-aiba* tagoltan beleállva kezd el az igazán létezni. Azaz, hatni, elszenvadni stb. Lásd az *(Út)-keresés és téma-találkozás – AZ ALKALMAZOTT FILOZÓFIAI TEMATIZÁLÁS „MÓDSZERBELI” ÉRTELEMLÉHETŐSÉGEIRŐL* c. tanulmányt a *Kérdő Jelezés – több-csendbeni alkalmazott filozófiai zajhárítás a szabad(ság) kérdés(é)ben*, Kalligram, Pozsony, 2004, kiváltképpen az 50–54 oldalakat.) A *théma* jelentéseivel kapcsolatosan köszönettel tartozok Rigán Lóránd kollegámnak.

9 Tehát a „végére” vissza is tér hozzá..

10 Megjegyzendő, hogy itt mindig is lényegi-elvi megfontolásokról van szó és nincsen módunk belemenni a különböző „emberképek”, kimondott vagy kimondatlan „ember-meghatározások” közötti tényleges és számos különbség taglalásába. Úgy a társadalmasodás mint, mondjuk, erkölcsi vonatkozásaik tekintetében. Hiszen jelentős különbségek vannak például az iszlám különböző emberképei valamint az iszlamista öngyilkos-gyilkos terrorista

szerveitek ember-körvonalazásai között. Ez persze kereszténységre stb. hasonlóan érvényes. (A felvetésért Lippai Cecéliának tartozom köszönettel.) A terrorizmussal kapcsolatosan pedig lásd a *Live – Death – Secret and Terrorism* c. tanulmányunkat (In: *Philobiblon – The „Lucian Blaga” Central University Library Bulletin*, Cluj University Press, Vol. XIII, 2008, 206-220 o.) Letölthető: https://www.researchgate.net/publication/273131802_Life_-_Death_-_Secret_-_Terrorism

11 Az itteni megfontolások is Martin Heidegger kérdéseivel kapcsolódnak kérdezőn. A kiindulópontként használt *kérdés-pontokról* részletesebb elemzések a *KÉRDÉS-PONTOK a történelemhez, a halálhoz és a szabadsághoz* c. kötetben olvashatók. (Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2008, 254 o.)

12 A lehetőséggel kapcsolatosan lásd részletesebben *A betegség – az élő létlehetősége – Prolegomena az emberi betegség filozófiájához / Illness – A Possibility of the Living Being – Prolegomena to the Philosophy of Human Illness* c. kötetem elemzéseit (Kétnyelvű, magyar – angol kiadás, Kalligram, Pozsony, 2011, 204 o.)

13 Lásd *KÉRDÉS-PONTOK a történelemhez, a halálhoz és a szabadsághoz* . . . Uo.

14 Mi emberek a legkeményebb általunk felfedezett természeti törvényekre is elsősorban *a lehetőség(ek)* –vonatkozásában tekintünk. Ide értve persze a fenyegető lehetőségeket is! Pl. a gravitáció csillagzatokat is összefogó kemény törvényeit épp azok használatára és fenyegető lehetőségeire való tekintettel vizsgáljuk. E nélkül elképzelhetetlenek a repülőgépek, az űrhajózás, de a házépítés stb. is. A folyók meg a patakok sodrásában egyaránt látjuk a hajózás meg a malmok lehetőségeit, de az áradások pusztító veszélyeit is.

15 A „halhatatlanság” akárcsak a „mindentudás” légiés, súlytalanító-megkönnyítő vágyakozásainak az elemzésével kapcsolatosan lásd bővebben *Az eutanázia, avagy a méltóság(d)hoz segített halál* c. *Exkurzust a Halandóan lakozik szabadságában az ember* c. kötetből. Uo.

16 A megalapozással és vele kapcsolatos „elégéses indoklás” elvére vonatkozóan lásd a *Foundation of Philosophy and Atheism in Heidegger's Early Works – Prolegomena to an Existential-Ontological Perspective* c. tanulmányunkat [*Journal for the Study of Religions and Ideologies*, 8, 22 (Spring 2009): 115–128]] (Letölthető: https://www.researchgate.net/publication/49614268_The_Foundation_of_Philosophy_and_Atheism_in_Heidegger%27s_Early_Works_-_Prolegomena_to_an_Existential-Ontological_Perspective)

17 Lásd a *Death and History* c. kötet fejezeteit (Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2015, 180 o.)

18 Ez persze távolról sem jelenti, hogy a „Mi az ember?” kérdése egyfelől valamiféle ünnepnapi kérdés lenne, amelyet alkalmas ceremónia gyanánt fogalmazzunk meg. . . vagy pedig csak akkor, amikor más dolgunk éppen nem akad. Ellenkezőleg: mi, mióta emberek ill., embereként vagyunk, mindig is benne állunk a kérdés – ugyan elfojtott és meg nem értett valamint félrevitt – horizontjaiban! Úgyhogy, másfelől, ebben a kérdésben egyáltalán nem a filozófiának valamiféle szakszerű, „professzionális” ügyteréről beszélünk, amelyet az ilyesmit művelő számára megélhetési munkafeladatként a „rendszer” ki- vagy felad, hanem a filozófia mindenkor egzisztenciális-ontológiai eredetéről, gyökereiről, alapjairól – tehát *Miért?-jeiről* – van benne (és általa) kérdéses és kérdező szó.

Király V(árad) István (1952): a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem nyugalmazott filozófia docense. Főbb kutatási és publikációs témái a halál, a szabadság, a történelem, a múlt, a jövő, a betegség, a titok kérdésköreiből származnak. Ezeket 12 egyéni kötetben és számos tanulmányban elemzi. Alapítója és 20 évig főszerkesztője a kolozsvári Egyetemi Kiadónál megjelenő *Philobiblon – Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities* c. nemzetközi tudományos folyóiratnak.